

In de serie - veertig dagen tijd

Kan ik er wat aan doen? Verlos ons van alle kwaad

De zondeval - Jan van 't Hoff
The Fall of man - Gospel Images

21 maart 2021

Voorgangers Ad de Gruijter (overweging) en Heleen Goddijn

Lied   Stilte nu

Inleiding thema

Daar zat hij dan, in de beklagdenbank, een jongen die betrokken was bij de demonstraties tegen de invoering van de avondklok. Hij had stenen gegooid, enkele tegen de etalageruit van een winkel waarna hij met anderen ook nog straatmeubilair en gestalde fietsen sloopte.

Normaal deed hij niet zo, zei hij, maar hij was opgezwepen, de groep achterna gegaan, en ja boos was hij. Ja, en de avondklok dus ook overtreden. Hij had het allemaal niet bedoeld en zeker niet van te voren gepland. 'Ik was mezelf niet meer.' En spijt had hij ook.

Hij probeerde zichzelf een beetje te verontschuldigen.

Zoals wanneer je op straat iemand per ongeluk aanstoot in het passeren. 'Sorry', zeg je dan. In het Duits **Entschuldigung** – of Verzeihung, vergeving.

De jongen kreeg een straf opgelegd en een **boete**.

Jezelf verontschuldigen, je aandeel in wat fout liep kleiner maken of je onzichtbaar maken en even niet te vinden zijn.

Kaïn slaat zijn broer Abel dood [het eerste grote misdrijf in de bijbel].

God roept hem ter verantwoording: 'Waar is Abel, je broer?' 'Dat weet ik niet,' antwoordt Kaïn. [de eerste grote leugen in de bijbel] [Gen. 4, 8-9]. 'Moet ik soms waken over mijn broer?' Als God hem dan straft met de woorden: 'dolend en dwalend zul je over de aarde gaan', onderhandelt Kaïn ook nog over de strafmaat. 'Die straf is te zwaar'. [Gen. 4,13]

Het liep vanaf het begin al niet zoals gehoopt-bedoeld, zo lijkt het, want in Genesis 3,6 worden vruchten gegeten van uitgerekend die éne boom die taboe was verklaard aan de eerste mensen. God zoekt de mens dan in de tuin en roept 'Waar ben je?' [Gen. 3,9] Ze hadden zich verstopt. Waarom ze juist van die ene boom vruchten hadden gegeten? Adam geeft Eva de schuld, Eva geeft de schuld aan de slang die hen verleidde.

Jezelf verontschuldigen, je aandeel in wat fout liep kleiner maken, of je onzichtbaar maken en even niet te vinden zijn.

Enfin, dat allemaal - behalve dan die lockdown rellen, want dat is vrij recent - kwam langs op een avond over schuld en zonde en nogal voor de hand liggend zei een van de deelnemers. 'Zie je wel. Het is vanaf het begin niet goed gegaan met de mens en dát is dus de erfzonde.' En toen liet ik me ontvallen dat ik niet zo in de erfzonde geloofde.

Vanaf dat ogenblik liep het anders dan voorzien.

Ik zou beter moeten weten. De erfzonde is een centrale leerstelling van het christelijk geloof.

In de Heidelbergse catechismus staat niet voor niets nadrukkelijk: 'De mens is ganselijk onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.' En de katholieke traditie kende toch al eeuwenlang de biechtpraktijk, hoewel je er niet veel meer over hoort....

en in psalm 51, 7 staat toch: 'Ik was al schuldig toen ik werd geboren, al zondig toen mijn moeder mij ontving'

Of ik van mijn geloof was gevallen!

Ik probeerde nog: Er staat geschreven dat 'God de mens schiep als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen.' [Gen. 1,27].

Hoe dat te rijmen met 'erfzonde', een woord dat in de Bijbel nergens voorkomt evenals 'zondeval'. Niet te vinden.' Voor de erfzondeleer moeten we eeuwen later bij de kerkvaders zijn [Augustinus e.a. en Concilies], en hoe ze daar bij uit kwamen, bij dat mensbeeld.....

Wanneer Rutger Bregman zijn boek schrijft '*De meeste mensen deugen*' [2019, de Correspondent B.V.], voelen velen zich na het lezen ervan opgelucht bevestigd. Kijk maar om je heen in je eigen omgeving. Zie je vooral mensen 'onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad'? Veel sterkte. Ik zie toch vooral mensen die deugen. Jij ook?

Eenmaal geboren treffen we een wereld aan waarin vanaf het begin veel goeds gebeurt, veel deugt, maar het kwade is eveneens aanwezig en in deze geërfde wereld is het ondenkbaar NIET in aanraking te komen met het vele goede én ondenkbaar NIET in aanraking te komen met het kwade in de wereld, en in onszelf, hoe klein ook. Beiden. Erfgoed én erfkwaad.

We bidden 'Verlos ons van het kwade', want dát knaagt, dat leidt tot schuldgevoel en schaamte.

De stenen gooiende jongen had spijt, verantwoordde zich tegenover de rechter en daarmee tegenover de samenleving.

Als gelovigen verantwoorden we ons ook tegenover de Eeuwige zoals in psalmen en gebeden. 'Verlos ons van het kwade.....'

En wanneer we schouwen in de ziel verantwoorden we ons tegenover onszelf, ons geweten.

In deze viering balanceren we tussen het erfgoed en erfkwaad en af en toe luidt dan de vraag: Wat kan ik doen?

Vóór zo'n vraag een antwoord ontvangt bidden wij:

Eeuwig aanwezige,

In jouw geliefde mensenzoon zeg jij ons aan:

Bemin elkaar, vergeef elkaar, verzoen je met elkaar

Wees die roepstem in ons weten en geweten

Dat wij in ons leven met elkaar

De beslissing niet laten aan de slang die verleidt

Dat wij de erfenis van goede woorden levend houden

Elkaar behoeden en doen leven

En als mensen deugen.

Lied   Herschep ons hart

Lezing   Micha 7, 18-20 [NBV]

Wie is een God als u,

die schuld vergeeft

en aan zonde voorbijgaat?

U blijft niet woedend

op wie er van uw volk nog over zijn;

liever toont u hun uw trouw.

Opnieuw zult u zich over ons ontfermen

en al onze zonden tenietdoen.

Onze zonden werpt u in de diepten van de zee.

U bewijst Jakob uw trouw

en Abraham uw goedheid,

zoals u gezworen hebt aan onze voorouders,

in de dagen van weleer.

Piano improvisatie Thom Jansen, cd 'Smeltwater'

Lezing : Marcus 2, 1-11 [NBV]

Toen Jezus enkele dagen later terugkwam in Kafarnaüm, werd bekend dat hij weer thuis was. Er stroomden zo veel mensen toe dat er zelfs voor de deur geen plaats meer was, en hij verkondigde hun Gods boodschap. Er werd ook een verlamde bij hem gebracht, die door vier mensen gedragen werd. Omdat ze zich niet door de menigte konden wringen, haalden ze een stuk van het dak weg boven de plaats waar Jezus zat, en toen ze een opening hadden gemaakt, lieten ze de verlamde op zijn draagbed naar beneden zakken. Bij het zien van hun geloof zei Jezus tegen de verlamde: 'Vriend, uw zonden worden u vergeven.' Er zaten ook een paar schriftgeleerden tussen de mensen, en die dachten bij zichzelf: Hoe durft hij dat te zeggen? Hij slaat godslasterlijke taal uit: alleen God kan immers zonden vergeven! Jezus had meteen door wat ze dachten en dus zei hij: 'Waarom denkt u zoiets? Wat is gemakkelijker, tegen een verlamde zeggen: "Uw zonden worden u vergeven" of: "Sta op, pak uw bed en loop"? Ik zal u laten zien dat de Mensenzoon volmacht heeft om op aarde zonden te vergeven.' Toen zei hij tegen de verlamde: 'Ik zeg u, sta op, pak uw bed en ga naar huis.' Meteen

stond hij op, pakte zijn bed en ging weg; allen die dit zagen, stonden versteld en loofden God. ‘Zoiets hebben we nog nooit gezien,’ zeiden ze.

Lied Nu nog met halve woorden

Overweging

Lang geleden, in de vierde eeuw, formuleerde de kerk zeven hoofdzonden:

Hoogmoed, hebzucht, wellust, jaloezie, onmatigheid, wraak, gemakzucht [luiheid].

De vorige Paus Benedictus XVI vond het tijd voor modernisering en voegde er aan toe: milieuvervuiling, zelfverrijking, drugshandel.

Zullen we er ook aan toevoegen: Jodenvervolging, genocide, slavenhandel, kolonialisering....?

En dan ook nog moord, verraad, diefstal, leugen, misbruik, bedrog....en zo meer....

De katholieke liturgie begint de viering met een schuldbelijdenis: door mijn schuld, door mijn schuld, door mijn grote schuld, gevolgd door een Kyrie, Heer ontferm U, Christus ontferm U.

Tegen het einde van de viering: Lam Gods dat wegneemt de zonden van de wereld, ontferm U over ons. Voeg hieraan toe de verklaring uit de Heidelbergse catechismus dat de mens onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.....

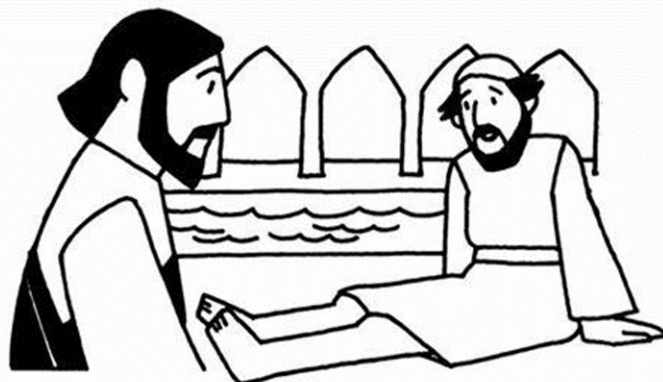
Er is ongetwijfeld ook een lijstje met het goede in de mens, even lang of langer.....

Maar hier lijkt somberheid troef en wat zo'n mensbeeld met je kan doen beschreef de in 2014 overleden psychologe en schrijfster *Aleid Schilder* [1949-2014], opgevoed in een streng gereformeerd milieu in een autobiografisch boek met als titel *'Hulpeloos maar schuldig, het verband tussen een gereformeerde paradox en depressie'* [1987]. Een opvoeding met beklemtoning van het menselijk tekort. Je lijkt continu te falen, het is nooit goed genoeg. Ze herkende in haar praktijk dat dit kan leiden tot pathologische schuldgevoelens met psychische klachten tot gevolg waaronder depressies!

Schrijfster *Jannah Loontjes* schrijft in haar nieuwe boek *'Schuldig, een verkenning van mijn geweten'* [Podium uitgeverij 2020] dat achter haar schuldgevoel vaak angst schuilgaat. Ze wil iedereen 'pleasen', en dan is er weer dat leugentje om bestwil.

Maar er zijn meer symptomen die kunnen ontstaan.

En dat brengt me bij de lezing van zojuist uit het Marcusevangelie waarin een verlamde man door zijn vrienden aan touwen door een open dak wordt neergelaten voor de voeten van Jezus.

Een merkwaardig verhaal, want eenmaal neergelaten – de man heeft nog niks gezegd of gevraagd – horen we: [Mc 2, 5]: Bij het zien van hun geloof zei Jezus tegen de verlamde: 'Vriend, uw zonden worden u vergeven'. Kwam hij daarvoor?

Jezus trekt helend en genezend rond, mensen met kwalen weten hem te vinden. En wat is hier de kwaal?

Volgen we de psychologische lezing van dit verhaal zoals de Duitse theoloog en exegeet Eugen Drewermann doet, dan sluit wat hier gebeurt naadloos aan bij wat Aleid Schilder en Jannah Loontjes beschrijven.

Schuldgevoel, heftig schudgevoel, kruipt in je lijf met als mogelijk gevolg depressiviteit, angst. Minder bekend is een conversiestoornis [conversie = omzetten] die zomaar kan optreden door frustraties en traumatische ervaringen. Lichaamsfuncties vallen uit. Iemand kan ineens niet horen, niet zien, of niet bewegen. De neuroloog vindt niks, de orthopeed ook niet. De patiënt komt al gauw bij de psychiater.

Hoe komt het dat jij blokkeert? Wat is in jouw lijf gekropen?

Verlamd of... 'lamgeslagen' kan deze mens niet meer vooruit, komt niet meer overeen. Waardoor? Onterecht of terecht schuldgevoel? ....waar geen woorden voor zijn?

Eén verlossend woord: 'Je zonden zijn je vergeven' .....Kan dat zomaar, vragen wie er bij zijn zich af?

We lazen de profeet Micha [hfdst. 7, 18-19]

Wie is een God als u, die schuld vergeeft en aan zonde voorbijgaat?

Opnieuw zult u zich over ons ontfermen en al onze zonden tenietdoen. Onze zonden werpt u in de diepten van de zee.

De omstanders begrijpen er niks van terwijl ze zien dat het afnemen van de last die blokkeert - de man in staat stelt overeen te komen. Hij kan weer 'gaan' en wij noemen dat een wonder.

Over zijn 'zonden' wordt met geen woord gerept.

[In werkelijkheid heeft het verhaal zich misschien niet in zo'n kort tijdbestek afgespeeld en is het de beschrijving van een langduriger proces.]

Iets soortgelijks gebeurt in de parabel van de vader die twee zonen heeft [Lucas 15, 11-32]. De jongste eist zijn erfdeel op, vertrekt en verbrast het geld, leeft er op los.

Uiteindelijk keert hij op hangende pootjes terug wetend dat wat hij heeft aangericht onherstelbaar is. Er zijn geen woorden voor. Hier past schuld bekennen, **boete doen** en dan maar op vergeving hopen of er om smeken..... zo denken wij en ik dacht het ook.

Niks van dit alles. De vader die zijn zoon ziet aankomen rent hem zelfs tegemoet, sluit hem in zijn armen en er is feest. Over wat gepasseerd is, en dat is niet gering..... geen woord!

Zo'n verzoenend gebaar, vergeving zonder woorden....kan alleen van liefde komen.....

We zullen opengaan, ontketend...en met mijzelf verzoend, hoorden we zingen in het lied 'Nu nog met halve woorden'.

Ik vermoed dat zoiets is gebeurd bij de lamgeslagen, verlamde man en bij die jongste zoon.

In de samenleving gaat het anders. De rechter oordeelt over wie schuld heeft [zondig is] want de slachtoffers en de samenleving vragen om gerechtigheid. Daaraan voorbijgaan zou een vrijbrief zijn voor criminaliteit.

Religie heeft geen patent op omgaan met schuld en kwaad.

Maar soms zijn we getuige van wat je voor onmogelijk houdt zoals recent toen Paus Franciscus het door oorlog en geweld getroffen Irak bezocht [van 5 t/m 8 maart jl.]. Hij was daar in de door IS verwoeste steden Mosul ....en Qaraqosh. Daar woonde priester Amma Yako die de stad in 2014 's nachts uitglipte toen IS troepen naderden. Van de 50.000 inwoners zijn er nog 23.000 over. De rest is gevlucht, ontvoerd, vermoord.

Amma Yako keerde terug naar zijn mensen.

Paus Franciscus bad in de deels verwoeste kerk en riep op om niet in wrok te leven, maar om de aanstichters van het geweld te **vergeven**.

Amma Yako zegt dan: 'Vergeven is niet iets eenvoudig, maar in ons geloof is het essentieel. Wij haten niet. Misschien haten zij ons, maar wij haten hen niet. Het is niet eenvoudig, maar ik heb IS vergeven.' [Trouw 8 maart 2021]

IS gaf gezicht aan het onvoorstelbare kwaad [erfkwaad].

Paus Franciscus en Amma Yako gaven gezicht aan het onvoorstelbaar goede [erfgoed].

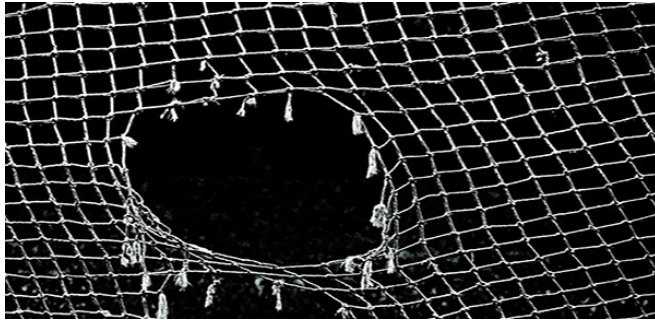
'Wat naïef', zegt iemand. Laat je daders daarmee weggkomen?

Filosofe Hannah Arendt schreef in haar standaardwerk 'De menselijke conditie' dat Jezus van Nazareth de ontdekker is van de rol die vergevingsgezindheid speelt bij menselijke aangelegenheden [*The human condition, University of Chicago 1958; 1998/Boom uitgevers Amsterdam 2009 pag. 221.*] Vergeving in plaats van wraak want door dat laatste wordt een kettingreactie opgeroepen waardoor het kwaad niet meer stopt.

Straf [gerechtigheid] én vergeving. Beiden beogen het kwaad te stoppen.

Jezus aan het kruis, zegt: 'Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen.' [Lucas 23, 34].

De jongen die voor de rechter stond na de rellen bij het invoeren van de avondklok kreeg een **boete**. Ik ging de geschiedenis van dit woord eens na en kwam uit bij een bijna vergeten beroep in de visserij.

Wanneer de netten na de visvangst beschadigd, gescheurd bleken dan werden deze aan de wal hersteld: 'netten boeten'. 'Boeten', het is een oud woord voor 'verbeteren, repareren, herstellen'. In het kwetsbare weefwerk van verbindingen tussen mensen, van relaties, kan schade ontstaan en dat is zonde. In gesprek met jezelf [gewetensonderzoek] ontwaar je mogelijk ook beschadigde verbindingen in je weefwerk.

Kan ik er wat aan doen? Wel, als *boeten* staat voor herstellen wat kapot ging zodat je weer verder kan met jezelf en de ander.....

En als er geen herstellen meer aan lijkt?

Tijdens de grootste Joodse feestdag Jom Kippoer, [Grote **Verzoendag**], dag van vergeving [Lev. 26, 1-34; 23, 26-32; Num. 29, 7] werd een bok symbolisch beladen met de zonden van het volk de woestijn ingestuurd en daar vrijgelaten.

Het symbolisch verwijderen van de last die blokkeerde stelde het volk in staat opnieuw te beginnen, op te staan. Het kwaad uit je midden verwijderen. Met elkaar en met jezelf verzoend.

Nee, dat is niet zomaar makkelijk.

[In het Christendom werd dit: Lam Gods dat wegneemt de zonden van de wereld].

Amma Yako zegt: 'Wij haten hen niet. Het is niet eenvoudig, maar ik heb IS vergeven.'

De vader sluit zijn weggelopen jongste zoon weer in de armen.

Jezus zegt tegen de verlamde: Sta op, je zonden zijn je vergeven.

Wat gebeurt hier? Zouden de meeste mensen deugen! Dát is werkelijk een wonder.

Kan ik er wat aan doen?

In deze Bethelkapel vroegen we ons voorafgaand aan de viering af: Draag ik iets met me mee, wat ik wel van me af zou willen schudden?

Of wens ik dit een dierbare toe zodat hij/zij weer overeind komt en verder kan gaan? Opgelucht, bevrijd!

Wij schreven op wat bij die vraag te binnen viel.

Zoals op grote verzoendag de zondebok mee de woestijn in neemt wat weg mag uit ons midden, zo geven wij wat van ons weg mag – prijs aan het vuur.

Lied   Keer u om

Voorbeden

Laten wij bidden

Eeuwige,

Breng ons bij elkaar, verbind ons in dit uur

Houd ons hart open voor

Wie gebukt gaat onder de erfenis van het verleden,

Angst, ongezond schuldbesef

Wie beschadigd is door de schuld van een ander

Gedenken wij wie lijden

Wie langdurig gestraft worden omdat ze kiezen voor eerlijke democratie

Wie thuis niet veilig is

Wie niet welkom is in ons land

Bidden wij

Dat wij elkaar heel houden midden in de spanning van een conflict

Dat wij de kwetsbaarheid zien van wie ons irriteert

Dat wij kunnen loslaten wat diepe pijn doet in ons hart

Dat we onze woede in goede banen leiden

En zo in ruimte scheppen voor vergeving

Dat wij ons verzoenen met onszelf, met elkaar

Dat gebeurt wat onmogelijk lijkt

Dat de liefde wint van het kwaad

Keer u om naar ons toe

Keer ons toe naar elkaar

Lied   Keer u om

Tafellied Sacrament van hoop

Lied   Onze vader verborgen

Slottekst

Die wij denken
de ooit bedachte
die wij stotteren vrezen
bespotten twitteren
in tochtige uithoeken en broeikassen
die overwegen
in haat- en aanbiddingsboeken
vleien en vervloeken
godallemachtig
die wij toezingen in basilieken
bij contrabassen en hoge
fluittonen huiverend
op knarsende knieën prevelend
om vergeving.

*Deel uit gedicht: Aan de Zuidas blz. 11
In: Huub Oosterhuis 'Die wij denken – nieuwe gedichten'
Uitg. Ten Have 2017 [Utrecht]
www.uitgeverijtenhave.nl*

Zegenwens   [Kan ik er wat aan doen?]

Groter dan onze zonden zijt gij
Geen kwaad met kwaad zult gij vergelden
Dat wij een toekomst maken
van vrede
van vergeving
van verzoening
en doen wat ondenkbaar is
Zegen ons met dit wat - onbegrepen - toch gedaan kan worden
Aan een ander
Aan mijzelf
Als u roept – mens waar ben je? - dat wij te vinden zijn
Vandaag en alle dagen

Lied   Psalm 103 2^e deel [uit: Psalmen vrij]